

Özel Çevre Koruma Kurumuna Bütünsel Yaklaşım Paneli

14 Mayıs 2025

Osman Erdem (Konuşma metni)

Yıllar sonra bizi bir araya getirdiği ve Türkiye'nin en önemli kurumlarından biri olan OÇKK Başkanlığını tartışma fırsatını verdikleri için Sn. Sezer Gökten'a, Doğal Denge Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Ali Bey'e ve tüm yönetim kurulu üyelerine çok teşekkür ediyorum.

15 yıl sınıf öğretmenliği yaptıktan sonra, 1989 yılında Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğünde Ziraat Mühendisi olarak göreve başladım. Çevre Bakanlığının kuruluşunu takiben Çevre Koruma Genel Müdürlüğünde 14 yıl, emekli olduktan sonra da Kuş Araştırmaları Derneğinde kurumun kapatıldığı 2011 yılına kadar toplam 22 yıl ÖÇKK Başkanlığı ile çok yakın ilişkiler içinde bulunmuş biriyim.

ÖÇKK Başkanlığı doğa koruma alanında faaliyet gösteren tüm STK'lara olduğu gibi mensubu olduğum Kuş Araştırmaları Derneği ve devamında Doğa Araştırmaları Derneği ile de önemli çalışmalar yapmıştır. Süremin sınırlı olması nedeniyle bunlardan bahsetmeyeceğim. Konuşmam da kısaca Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığının başarılarından ve bu başarıyı sağlayan kurumsal yapı ve anlayıştan bahsedeceğim; Devamında da ÇÖZÜM önerilerimi sunacağım.

Özel Çevre Koruma Kurumu, ismindeki "ÖZEL" sözcüğünün karşılığını tam anlamıyla hak etmiş nadir kurumlardan biridir. Bir an için Belek'in, Foça'nın, Datça-Bozburun'un, Fethiye-Göcek'in, Gökova'nın, Kaş-Kekova'nın, Köyceğiz-Dalyan'ın, Patara'nın ÖÇK alanı olmadığını düşünün, bugün ne halde olurdu. Bunu tahmin etmek çok zor değil; bölgedeki Marmaris, Bodrum gibi sahil kentlerimizin durumunu karşılaştırmak bunun için yeterli olacaktır. Hala Ege ve Akdeniz sahillerinde doğal kumsallarımız varsa hala Pamukkale varlığını sürdürebiliyorsa bunu ÖÇKK Başkanlığına borçluyuz. Bu başarının sırrı panelistlere sorulan sorunun içinde yatıyor. Özel bütçesinin olması, ÖÇK alanlarında koruma ve mekânsal planlama konularında tek yetkili olması, hızlı karar alabilmesi ve uygulayabilmesi; tün bunlara ilaveten özellikle kurulduğu yıllarda liyakatli atamaların yapılması. Bu konuda Sn. Mustafa Keten'i minnetle anmak gerektiğini düşünüyorum.

Eksikleri yok mu, eleştirilecek yanları yok mu? Elbette ki var, sahil kentlerimizin birçoğunda sağlanan başarı Göksu Deltası'nda, İhlara'da, Tuz Gölü'nde, Saroz Körfezi'nde ve daha birçok alanda maalesef tekrarlanamamıştır.

2011 yılında ÖÇKK Başkanlığı kapatıldı. Kurum Bakanlığın altında TVKGM olarak yeniden yapılandırıldı. Bakanlığın WEB sayfasında (<https://says.csb.gov.tr/istatistik>) verilen bilgilere göre bugün itibariyle toplam alanı 3.833.881,35 hektarı bulan 19 adet Özel çevre Koruma Alanı ile toplam alanı 2.847.138,70 hektarı bulan 4102 adet doğal sit bulunmaktadır.

Bugünkü kurumsal ve yasal yapı ile tüm bu alanları korumak ve yönetmek mümkün mü? Bu sorunun cevabını yine bir soru ile cevaplamaya çalışalım. Örneğin Seyfe Gölü, Akşehir Gölü, Ereğli Sazlıkları ve daha pek çok sulak alan 1. Derece Doğal Sit olmasaydı, durumları bugünkünden daha mı kötü olurdu? Elbette ki hayır. Çünkü bu alanların hepsi kurudu.

Tuz Gölü ÖÇKA olmasaydı, durumu daha mı kötü olurdu? Elbette ki olmazdı. Çünkü, Tuz Gölü ÖÇKB içerisindeki tüm göller kurudu. Güçlü bir taşra teşkilatı olmayan bir kurumun bu kadar alanı koruması ve yönetmesi mümkün değil. Bir örnekle bunu açıklamaya çalışayım.

2021 yılında TVKG talebi üzerine Doğa Araştırmaları Derneği tarafından Salda Gölü ÖÇKA Yönetim Planı hazırlandı. Ben de çalışmanın koordinatörlüğünü yaptım. Planlama sürecinde kamu kurumları, yerel yönetimler, STK'lar, bilim insanları ve yörede yaşayanlar, işletme sahipleri olabilecek en yüksek katılım sağlandı, hepsinin talepleri dinlendi, görüş ve katkıları alındı. 2023 yılında tamamlanan ve yürürlüğe konan yönetim planı 1. beş yıllık uygulama döneminde gerçekleştirilmek üzere 19 uygulama (kısa dönem hedef) ve yönetimi bu hedeflere ulaştıracak 50 faaliyet tanımlandı. Her bir faaliyet için sorumlu kurum/kuruluş yetkilileriyle birlikte faaliyet planları hazırlandı.

Plan tamamlandığında il müdürümüzün bir sorusu oldu *“Osman Bey, bu planı kim uygulayacak?”* Her şey bu cümlede ifade ediliyor.

PEKİ NE OLMALI?

Şimdi söyleyeceklerim, Doğa Araştırmaları Derneği, TEMA, WWF Türkiye, Doğa Koruma Merkezi, Su Altı Araştırmaları Derneği ile Türkiye'nin doğasının korunması için yerel düzeyde faaliyet gösteren 81 sivil toplum kuruluşunun üye olduğu Doğaya Güç Kat Ağı'nın ortak görüşüdür. Bu görüş Cumhurbaşkanlığına ve ilgili bakanlıklara yazılı olarak iletilmiştir.

“Doğa koruma alanındaki yetki ve sorumluluklar, Doğa Koruma Genel Müdürlüğü ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü arasında adeta miras paylaşılır gibi paylaştırılmıştır. Parçalanmış bu yapı ile Türkiye'nin doğasını korumak mümkün değildir. Türkiye'nin doğasının daha etkin korunmasını ve yönetimini sağlayacak güçlü bir kurumsal yapıya ihtiyacı var.

Zaman zaman iki genel müdürlük arasındaki yetki çatışması ve karmaşası, pek çok önemli çalışmanın önünde engel olmaktadır.

Örneğin, Türkiye, iki kurum arasındaki yetki paylaşım kavgası ve çekişmeden dolayı 25 yıldır TABİAT VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK YASASINI çıkaramamıştır.

2020 yılı verilerine göre Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünün uhdesindeki 1.171.064 ha alanın 519.006 hektarı aynı zamanda doğal sit veya özel çevre koruma bölgesidir (%44,32'sinde). **Bu durum, alan yönetiminde veya kurumların öncelikleri çerçevesinde (koruma, izin, projelerin uygulanması vb.) yetki çatışmalarının yaşanmasına yol açmaktadır.**

Doğa korumanın tek çatı altında toplanmaması gerek stratejik düzeyde gerekse sahada etkili bir koordinasyon ve uygulamaya geçilememesine, hatta mükerrer çalışmaların yapılmasına sebep olmaktadır. Örneğin, Kalkınma Bakanlığından alınan yaklaşık 26 milyon TL bütçeyle Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2013-2019 yıllarında 81 ili kapsayan *Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Envanter ve İzleme Projesini* yaptırırken aynı dönemde Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü de doğal sit alanlarının yeniden değerlendirilmesi için hemen bütün illerde benzer nitelikte *ekolojik temelli bilimsel araştırmalar* yaptırmıştır. İki kurumun yaptırdığı çalışmalar veri paylaşımı olmadan birbirinden bağımsız olarak yürütülmüştür.

Bu durum, doğa korumaya çok sınırlı kaynak ayırabilen ülkemiz için emek, zaman ve iř gücü kaybına, dolayısıyla kamu kaynaklarının verimli kullanılamamasına neden olmaktadır.

ÇÖZÜM; Türkiye'nin doğasını korumak için farklı iki bakanlık bünyesinde faaliyet gösteren Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Mdrlğnn birleştirilmesi, kendi kuruluş kanunu ve özel bütçesi olan bağlı kuruluş olarak yeniden düzenlenmelidir. Bu yapı, doğa koruma alanında başarılı olan tüm ülkelerde olduğu üzere alanların yerinden yönetimine olanak sağlayacak şekilde politik ve yasal alt yapısı ve yeterli insan kaynağı ve araç gereciyle donatılmalıdır.

Ve ivedi olarak 25 yıldır çıkarılamayan, TBMM'nde 4 kez kadük olan TABİAT VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK YASASI ıkarılmalıdır.

İki kurumun birleştirilmesi NE SAğLAYACAKTIR?

- Kamu adına aynı amaç için çalışan her iki kurumun insan ve mali kaynakları birleştirildiği için emek, zaman, işgücü ve mali kaynaklar açısından tasarruf edilecek, kamu kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması sağlanmış olacaktır.
- Doğa korumadan sorumlu kuruluşlar arasındaki yetki karmaşası, çatışma ve çalışmaların tıkanmasına sebep olacak düzeye gelen gereksiz bürokrasi nlenmiş olacak, kurumlar arasındaki iletişim, iř birliği ve koordinasyon eksikliğinin giderilmesine katkı sağlanmış olacaktır.
- Alanların tespiti ve ilanından başlamak üzere alan yönetimine kadar inen süreçte birden fazla kurum ve mevzuat tarafından yönetilme zorunluluğu ortadan kalkacak; koruma, kontrol ve denetimde otorite boşluğu minimum düzeye indirileceğinden daha etkin bir koruma ve yönetim sağlanacaktır.
- Korunan alanlarla etkileşim içerisinde olan yöre halkının idari çok başlılıktan dolayı kamu idareleriyle yaşanan sosyal çatışmaları giderilecek, bu duruma bağlı olarak yöre halkının kamuya karşı güven duygusunun artması sağlanacaktır.
- Doğa korumadan sorumlu güçlü bir yapının inşa edilmesi, Türkiye'nin uluslararası camiada itibarını artıracaktır. Aynı şekilde yıllardır doğa korumanın güçlü ve etkili bir yapıya kavuşturulmasını isteyen ve bunun için çalışan sivil toplum kuruluşlarının ve bilim insanlarının desteği artacaktır.
- Belki hepsinden önemlisi, her iki genel müdürlüğün bünyesinde çalışan ve yıllardır doğa korumanın tek çatı altında toplanmasını arzu eden (yetki karmaşası, çatışma ve gereksiz bürokrasiden usanan) personelin yaratılan moral ve motivasyonla daha etkin ve verimli çalışması sağlanmış olacaktır.”

Sabırla ve dikkatle dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.